

Šibitev okoljskega boja v Sloveniji – oris dveh primerov

Abstract

The Weakening Environmental Struggle in Slovenia – a Sketch of Two Cases

In order to illuminate the environmental struggle in Slovenia, the article focuses on two concrete cases – the fight against new hydro plants on the Mura and Sava rivers, as well as the fight against waste incineration in Anhovo, a place already tainted by asbestos. Both cases confirm that the protection of nature and the environment are primarily conducted by non-governmental organizations. The author outlines several methods for attempting permanent interventions in nature that are being employed by private and public capital in conjunction with state institutions. Following the dictates of governing politics, the protection of the environment and nature is increasingly seen as an administrative obstacle and not as a constitutionally protected category.

Keywords: energy, waste incineration, local community, media, sponsorships

Monika Weiss holds a Bachelor's Degree in Journalism. She is becoming increasingly involved in environmental activism (monikaweiss2002@gmail.com).

Povzetek

Prispevek na dveh primerih – na primeru boja proti novim hidroelektrarnam na rekah Muri in Savi ter boja proti sežiganju odpadkov v z azbestom zaznamovanem Anhovem – osvetljuje konkreten okoljski boj pri nas. Odprta primera potrjujeta, da je varovanje narave in okolja primarno domena nevladnih organizacij. V prispevku nanizam več metod, ki se jih pri poskusih novih nepovratnih in trajnih posegov v naravo poslužuje kapital – zasebni in državni –, in to ob sodelovanju državnih institucij, ki varstvo okolja in narave po diktatu vladajoče politike vse bolj razumejo in obravnavajo kot administrativno oviro, ne pa ustavno varovano kategorijo.

Ključne besede: energetika, sežig odpadkov, lokalna skupnost, mediji, sponzorstva

Monika Weiss je diplomirana novinarka in vse bolj okoljska aktivistka (monikaweiss2002@gmail.com).

Okoljska boja, ki ju opisujem – boj proti novim hidroelektrarnam na rekah Muri in Savi ter boj proti sežiganju odpadkov v Anhovem –, že več let vodita številčno majhni, a vztrajni in učinkoviti skupini. V primeru Anhovega je to lokalno naravovarstveno in okoljevarstveno društvo EKO Anhovo in dolina Soče, v primeru varovanja prostotekočih rek in življenja v njih pa Društvo za preučevanje rib Slovenije (DPRS).

V nadaljevanju na podlagi omenjenih dveh primerov opisujem metode, s katerimi zadnja leta investitorji omejujejo okoljski boj ter šibijo upor zoper svoje investicijske projekte, praviloma v spregi z vladajočo politiko in pasivnimi državnimi institucijami. Gre za različne metode: od osebnih diskreditacij nevladnikov, omejevanja dostopa do dokumentov in načrtnega izčrpavanja v formalnih postopkih, kupovanja miru z donacijami in sponzorstvi ter s finančnim podrejanjem medijev, do večanja sistemskih omejitev za okoljski boj.

Obračun z borci za proste reke: od osebnih diskreditacij do sistemskih omejitev

Bitka za ohranitev prostotekočih rek ter življenja v rekah in ob njih pri nas v zadnjih letih ponovno¹ poteka zlasti za reki Muro in Savo,² na katerih želi država graditi dodatne hidroelektrarne. Februarja 2020 je Republika Slovenija poslala Evropski komisiji v presojo strateški dokument Celoviti nacionalni in podnebni načrt (NEPN), ki so ga morale pripraviti vse države EU, in v njem napovedala, da bo Slovenija v velikih hidroelektrarnah leta 2040 proizvedla 1,8-krat toliko električne energije kot leta 2017; 6575 GWh namesto 3777 GWh (Vlada RS, 2020: 145). Čeprav NEPN ne navaja lokacij novih hidroelektrarn – navaja le, da je večja proizvodnja predvidena »na obstoječih in drugih dovoljenih lokacijah v skladu z zakonodajo« (Vlada RS, 2020: 145) –, pa lokacije predvidenih novih zajezev določajo veljavne vladne uredbe in strategije koncesionarjev: na Muri je predvidenih osem hidroelektrarn,³

1 V 80. letih 20. stoletja je bil uspešen boj lokalnega prebivalstva proti hidroelektrarnam na Muri, načrtovanih je bilo dvanajst hidroelektrarn. Leta 1985 je bil kot del protesta v Murski Soboti izveden koncert Mura Fuck Off, boj pa je oživel po letu 2007, ko je vlada Janeza Janše (2004–2008) v uredbi ponovno predvidela graditev osmih hidroelektrarn na Muri.

2 Povodje Mure je eno najbolj ohranjenih v Evropi in eno najbogatejših po raznovrstnosti ribje favne. Območje Natura 2000 Mura je razglašeno za varovanje in ohranjanje ugodnega stanja za 66 vrst in devet habitatnih tipov, območje varuje kar trinajst vrst rib, katerih ohranjanje je v interesu EU. Območje Spodnje Save je priznано kot mednarodno pomembno območje za ptice (IBA), za trinajst kvalifikacijskih vrst, hkrati je območje Natura 2000 Spodnja Sava pomemben ribji habitat, zlasti za vrsto zvezdogled.

3 Uredba o koncesiji za rabo vode za proizvodnjo električne energije na delu vodnega telesa

na Srednji Savi deset,⁴ edini že v teku pa je postopek za izgradnjo zadnje velike hidroelektrarne na Spodnji Savi, HE Mokrice.

Vrsta naravovarstvenih pobud, v Sloveniji je najaktivnejše omenjeno društvo DPRS in v primeru Mure širša koalicija Rešimo Muro!, se bori za ohranitev prostotekočih rek in opozarja na okoljsko spornost hidroelektrarn. Pobude se v zadnjih letih krepijo na Balkanu,⁵ kjer energetske-gradbena industrija v neokrnjeni naravi prepoznava velik potencial za gradnjo hidroelektrarn. Leta 2018 je bilo na območju med Slovenijo in Grčijo v pripravi ali gradnji kar okoli tri tisoč hidroelektrarn (Jovanović, 2019), tem projektom pa dodaten zagon dajejo finančni aranžmaji mednarodnih razvojnih bank.⁶

Hidroelektrarne so namreč veliki infrastrukturni projekti, za njihovo gradnjo si prizadeva vrsta interesnih sfer, od gradbeništva do dobaviteljev opreme. Kot primer: vrednost naložbe v zadnjo veliko hidroelektrarno pri nas, v septembra 2017 odprto Hidroelektrarno (HE) Brežice na Savi, je presegla 270 milijonov evrov. Ta hidroelektrarna zagotavlja zgolj en odstotek letne porabe električne energije v RS (povprečna letna proizvodnja HE je 161 GWh), z vidika korenitosti posega v naravo pa so zgovorne naslednje primerjave: površina akumulacijskega bazena HE Brežice je 317 hektarjev, kar je dvakratnik Blejskega jezera, in če bi material, izkopan ob gradnji, nalagali na nogometno igrišče dimenzij 100 x 65 metrov, bi nastal 515 metrov visok stolp (Zore, 2014). Skupno območje državnega prostorskega načrta za HE Brežice obsega okrog 1060 hektarjev ter je zajelo pretežno prvovrstna kmetijska zemljišča in gozdove.

Kljub korenitosti posega v naravo in številnim trajnim negativnim posledicam (zadnje raziskave potrjujejo visoke emisije toplogrednih plinov)⁷ spada

reke Mure od Sladkega Vrha do Veržaja (Uradni list RS, št. 120/05) predvideva izgradnjo osmih hidroelektrarn: Sladki Vrh, Cmurek, Konjišče, Apače, Radgona, Radenci, Hrastje in Veržej. Postopki so se za zdaj začeli (in zastali) le za HE Hrastje-Mota.

4 HSE je leta 2011 napovedala verigo desetih hidroelektrarn: Tacen, Gameljne, Šentjakob, Zalog, Jevnica, Kresnice, Ponoviče, Renke, Trbovlje in Suhadol (HSE, 2011). Za zdaj projekti stojijo.

5 Recimo Balkan River Defence. Njihova spletna stran je dostopna na naslovu: <https://balkanriverdefence.org/>.

6 Okoljska organizacija Bankwatch je marca 2018 izdala poročilo *Financing for Hydropower in Protected Areas of Southeast Europe: Update*, v katerem razkriva, da gradnjo hidroelektrarn po Jugovzhodni Evropi finančno spodbujajo mednarodne razvojne banke (Evropska banka za obnovo in razvoj, Evropska investicijska banka, Skupina Svetovne banke), ki so od leta 2005 za te projekte neposredno in prek poslovnih bank namenile vsaj 727 milijonov evrov v obliki posojil in garancij. Med skupno 104 identificiranimi projekti jih je 37 na zavarovanih območjih, kot so nacionalni parki in območja Natura 2000, ali mednarodno priznanih območjih z visoko vrednostjo biotske raznovrstnosti. Več informacij o tem je dostopnih na povezavi: <https://bankwatch.org/>.

7 Raziskava, ki jo je leta 2016 povzel časnik Guardian, je potrdila, da so hidroelektrarne po svetu pomemben vir emisij toplogrednih plinov, skupno so odgovorne za toliko emisij metana

elektrika, proizvedena v hidroelektrarnah, statistično med čiste in obnovljive vire. Izredno pomembna opozorila glede hidroelektrarn vsebuje Okoljsko poročilo za NEPN iz februarja 2020, ki je okoljske vplive načrtovanih hidroelektrarn – in posledično celotnega NEPN – ocenilo kot negativne.⁸

Društvo DPRS, ki ima status društva v javnem interesu ohranjanja narave, je spomladi 2019 doseglo dve pomembni zmagi proti zaježitvam rek: vlada je maja ustavila⁹ projekt izgradnje HE Hrastje-Mota na Muri, kar je bil po treh letih prizadevanj v kampanji Rešimo Muro! velik uspeh, še pred tem pa je aprila 2019 upravno sodišče zaradi procesnih in vsebinskih napak odpravilo okoljevarstveno soglasje za gradnjo HE Mokrice.¹⁰

Odprava soglasja, ki ga je izdala Agencija RS za okolje (ARSO), je zamrznila začetek gradnje HE Mokrice, saj se je moral postopek pri ARSO začeti na novo. To je povzročilo precejšnje nezadovoljstvo pri državnih investitorjih, zlasti družbi Hidroelektrarne na Spodnji Savi (HESS), ki vodi projekt izgradn-

kot država Kanada (Weiser, 2016).

8 Končno okoljsko poročilo za NEPN s prilogami z dne 19. februarja 2020 je presojalo okoljske vplive dveh scenarijev, ki vključujeta tri (HE Mokrice, HE Suhadol, HE Trbovlje) oziroma pet (še HE Renke in HE Ponoviče) dodatnih velikih hidroelektrarn na Savi do leta 2030. Scenarija zaradi zavez vlade koalicije strank LMŠ, SD, SMC, SAB in DESUS nista vključevala hidroelektrarn na Muri. Za oba scenarija je okoljska presoja potrdila oceno D, ki pomeni »bistven vpliv« (slabša je le ocena E, ki pomeni uničujoč vpliv), zaradi česar so pripravljavci okoljskega poročila državi predlagali izločitev ukrepa iz NEPN, torej opustitev gradnje hidroelektrarn, in zmanjšanje končne rabe elektrike kot alternativo. Okoljska presoja je namreč potrdila vrsto negativnih vplivov novih hidroelektrarn na Savi: 1) pomemben negativen vpliv na stanje površinskih voda, predvsem na ekološko stanje vodotokov zaradi spreminjanja hidromorfoloških značilnosti voda, sprememb v dinamiki plavin, fizikalno-kemijskih razmer, strukture, funkcije in povezljivosti habitatov vodi v spremembe združb in populacij vodnih organizmov; 2) lahko se poveča ranljivost podzemnih voda za onesnaženje v primeru dviga gladine podzemnih voda, vpliva lahko na količinsko stanje in smer toka podzemnih voda; 3) drastične spremembe v hidrologiji in morfologiji prizadetega vodotoka in s tem spremembe rečnega ekosistema; prekinjena vzdolžna in prečna prehodnost vodotoka, moten transport sedimenta in hranil, zamuljenje akumulacije in rečnih strug, zmanjšana heterogenost mikrohabitatov, spremembe struge dolvodno ter sprememba vodnega režima in vrednosti fizikalno-kemijskih parametrov vode; 4) negativen vpliv na biotsko raznovrstnost; posledica je lokalno izginjanje vrst in ogrožanje obstoja vrst na nacionalni ravni; velik negativen vpliv na genetsko, vrstno in ekosistemsko pestrost; 5) oteževanje ali onemogočanje drugih vrst rabe voda (pitna voda, plovba, ribolov reofilnih rib); 6) HE predstavlja nov vir tveganja za nesreče (Elektroinštitut Milan Vidmar, Zavita in Stritih, 2020). Zaradi neugodnega okoljskega poročila je vlada iz končne verzije NEPN, NEPN 5.0, ki jo je 27. februarja 2020 poslala Evropski komisiji, izbrisala predvidene konkretne lokacije novih hidroelektrarn in napovedala njihovo izgradnjo »na obstoječih in drugih dovoljenih lokacijah v skladu z zakonodajo« (Vlada RS, 2020: 145). S tem je prikazala okoljsko sprejemljivost, na kar so se z javnim protestom odzvali v Društvu za preučevanje rib Slovenije (DPRS), Muzeju norosti Trate, Zvezi društev Moja Mura in Eko krogu, ki so imeli status stranskega udeleženca v postopku celovite presoje vplivov NEPN na okolje.

9 Vlada RS je na 33. redni seji 30. maja 2019 sprejela sklep, da se postopek priprave državnega prostorskega načrta (DPN) za območje HE Hrastje-Mota na Muri ustavi. Sklep je dosegljiv na spletni strani kampanje Rešimo Muro! (glej Vlada RS, 2019).

10 Razsodba upravnega sodišča je bila 24. aprila 2019 objavljena na spletni strani DPRS (glej DPRS, 2019a).

je HE Mokrice in že upravlja štiri velike hidroelektrarne na Savi (Brežice, Boštanj, Arto-Blanca in Krško). Vodilni HESS so po odločitvi upravnega sodišča v medijih začeli napadati DPRS, zlasti predsednico, naravovarstvenico Andrejo Slameršek. Reprezentativen primer je bil intervju z direktorjem HESS Bogdanom Barbičem v lokalnem časopisu Posavski obzornik, ki je bil objavljen mesec dni po razsodbi sodišča v rubriki Gospodarstvo, z naslovom *Hidroelektrarne so odgovor za podnebne spremembe*. Za intervju se je pozneje izkazalo, da gre za plačan oglas družbe HESS, ki v več točkah krši Slovenski oglaševalski kodeks – tudi zaradi omalovažujočega načina prikaza DPRS (SOZ, 2019). Če povzamem: direktor HESS si je sam postavljajl vprašanja, na katera je nato sam odgovarjal. Izpostavljam del »intervjuja«:

Vprašanje: Kako gledate na odločitev sodišča oz. kaj menite, kdo so ti ljudje (DPRS, op. s.) v strokovnem smislu, kakšni so njihovi motivi za tovrstno delovanje? Odgovor (izsek): Vsi pa se moramo vprašati, tudi bralci, kakšna je morala teh ljudi v DPRS, ki ovirajo nedokončan projekt. Lahko je gledati poplavljenе hiše po televiziji, zaskrbljujoče je to, da jih v svojem delovanju ni zmotilo niti to, da je sto družin iz Litostroja ostalo brez prihodkov (HESS v Posavski obzornik, 2019; DPRS, 2019c).

Direktor HESS je tako v samointervjuju DPRS naprtil odgovornost za poplave ob Savi ter domnevno stisko delavcev in družin podizvajalcev pri projektu, ki je v resnici na sodišču padel zato, ker ga odgovorni v HESS in ARSO niso izpeljali po predpisih. Trditev, da so hidroelektrarne nujne za zagotovitev protipoplavne zaščite, nikakor ne drži,¹¹ čeprav jo energetiki nenehno navajajo – to prepričanje utrjujejo tudi v lokalnih skupnostih, ki so posledično bolj naklonjene gradnji hidroelektrarn. V zvezi z delovnimi mesti gre izpostaviti še, da je delovanje hidroelektrarn po izgradnji povsem avtomatizirano. Sam HESS o HE Mokrice na spletni strani navaja: »Predvideno je [...] obratovanje brez posadke ter daljinsko vodenje iz centra vodenja.«

Diskreditacij DPRS in Slamerškove je bilo več, vodilni HESS je širil teorije o financerjih iz drugih energetskih lobijev: »[N]e gre za neko društvo ljubiteljev narave, gre pač za dobro organizirano, pravno podprto zadevo s ciljem, da se izgradnja obnovljivih virov preusmeri na neka druga področja« (DPRS, 2019c).

Metode interesnih skupin, ki si prizadevajo za izgradnjo hidroelektrarn, je Slamerškova januarja 2019 opisala v članku *Nevarni boj za naše reke* v reviji Zarja. Izsek:

11 Tudi okoljsko poročilo za NEPN navaja: »Poplavno varnost se lahko zagotovi tudi neodvisno od gradnje HE, na sonaraven način, ki izboljšuje ekološko stanje površinskih in podzemnih voda« (Elektroinštitut Milan Vidmar, Zavita in Stritih, 2020: 230–231). Primeri sonaravne protipoplavne zaščite so na primer v Avstriji.

Prostovoljci, ki bitki za Muro posvečajo svoj prosti čas, o vseh nevarnostih in grožnjah niti ne želijo govoriti, saj se bojijo. Tudi sogovornica prizna: »Če bi imela družino, tega ne bi počela. Je prenevarno.« Ve, kaj govori, saj so energetiki poklicali na pogovor tudi njene starše, češ, naj hčerko že enkrat umirijo. Društvo in odvetnik društva pa sta tudi že prejela nekaj pisem anonimnežev, v katerih ne manjka groženj in umazanih besed (Šelek, 2019).

Kljub vsemu je komuniciranje vodilnih HESS v primeru HE Mokrice doseglo namen. Ustavitev začetka gradnje HE Mokrice so nekateri mediji, tudi nacionalna RTV Slovenija v Odmevih z voditeljico Rosvito Pesek (Pesek, 2019), prikazali izključno v luči domnevne prevelike moči nevladnih organizacij v upravnih in drugih postopkih, namesto da bi osvetlili delovanje ARSO, ki je izdala protizakonito okoljevarstveno soglasje za HE Mokrice, in raziskali morebitne pritiske energetike na ARSO.

Populistični protinevladniški retoriki se je pridružil tudi takratni predsednik vlade Marjan Šarec iz LMŠ in junija 2019 v državnem zboru v odgovoru na poslansko vprašanje o zaustavitvi gradnje HE Mokrice nakazal prevetritev nevladnih organizacij:

Mislim, da bo Ministrstvo za okolje in prostor moralo pristopiti k pripravi zakonodaje, ki bo prevetrila, katere so tiste organizacije v javnem interesu – poudarjam, v javnem interesu. Ni vsaka nevladna organizacija organizacija v javnem interesu. Na tak način, če se bo ob vsaki gradnji začelo vsako stvar ustavljati, bomo morali na koncu sprejeti sklep, da se vrnemo v votline (Šarec, 2019).

Retoriko je nekaj mesecev pozneje ustavilo okoljsko ministrstvo Simona Zajca iz SMC. To je v odgovoru na novo pobudo takrat opozicijske SDS za spremembo zakonodaje, ki naj bi nevladnim organizacijam dajala preveliko moč pri ustavljanju projektov tipa HE Mokrice, med drugim zapisalo: »Veljavna zakonodaja s področja urejanja prostora in graditve objektov je bila [...] pripravljena ob upoštevanju evropskih in nacionalnih standardov glede vključevanja javnosti in varovanja človekovih pravic« (MOP, 2019).

Popolni obrat je sledil s padcem vlade Marjana Šarca in z nastopom vlade Janeza Janše 13. marca 2020. Okoljski minister v novi koaliciji SDS, SMC, NSI in DESUS je postal Ivan Vizjak iz SDS, ki je bil do prevzema ministrovanja zaposlen ravno v družbi HESS in odgovoren za projekt HE Mokrice. Zato ne preseneča, da so v SDS med prvimi potezami v razmerah epidemije korona-

virusa predlagali in ob pasivnosti koalicijskih partnerjev uzakonili omejitve delovanja nevladnih organizacij v postopkih pridobivanja gradbenih dovoljenj.¹² Po novem mora imeti društvo, ki deluje v javnem interesu ohranjanja narave ali varstva okolja in kulturne dediščine, za vključitev v postopek vsaj 50 aktivnih članov, za vsakega člana pa mora predložiti dokaze o plačilu članarine za tekoče in zadnji dve leti na bančni račun društva ter dokaze o udeležbi na zboru društva. V praksi te zahteve pomenijo, da nevladne organizacije naslednji dve leti tako rekoč ne bodo vključene v postopke, v katerih se bo odločalo o posegih v okolje, kot so hidroelektrarne. Vlada je ob tem preslišala številna opozorila o spornosti novih zahtev, denimo z vidika Aarhuške konvencije,¹³ in tudi opozorila Komisije za preprečevanje korupcije (KPK):

Menimo, da je možnost uporabe pravnega sredstva nevladnih organizacij v postopkih izdaje gradbenih dovoljenj eden ključnih mehanizmov zmanjševanja korupcijskih tveganj in zagotavljanja večje transparentnosti postopkov ter dodatno varovalo za dosledno izvajanje javnega interesa na področju varstva okolja. Sprejeti ukrep vlade, ki zaradi okoliščin delovanja nevladnih organizacij v Sloveniji dejansko onemogoča sodelovanje le-teh v postopkih izdaje gradbenih dovoljenj najmanj za nadaljnji dve leti, [...] kaže na načrtne spremembe pravnih okvirov, ki nesorazmerno posegajo v obstoječe varovalke varstva javnega interesa na področju varovanja okolja (KPK, 2020).

Nasprotno; vlada je napovedala nove omejitve za nevladne organizacije prek sprememb Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varovanju okolja. Gre za velike sistemske omejitve okoljskega boja, o katerih se bo izreklo tudi Ustavno sodišče RS, saj so nevladne organizacije¹⁴ 5. maja vložile pobudo za presojo ustavnosti in predlog za začasno zadržanje izvajanja spornega dela protikoronskega zakona. V času pisanja tega članka odločitve še ni bilo.

12 Gre za 42. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije COVID-19 in omilitve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP-A), ki velja od 1. maja 2020 (Uradni list, 2020).

13 Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (Aarhuška konvencija) je mednarodna pogodba, ki v Sloveniji velja od 27. oktobra 2004.

14 Pobudo na ustavno sodišče so vložili Focus, društvo za sonaraven razvoj, Društvo za preučevanje rib Slovenije in Lutra – inštitut za ohranjanje naravne dediščine.

Diskreditacije in pritiski pravnice v Anhovem

Z diskreditacijami se srečuje tudi Eko Anhovo in dolina Soče, maloštevilčno, a izjemno odločno lokalno naravovarstveno in okoljevarstveno društvo, ki se bori proti sežigu odpadkov v tovarni Salonit. Izpustom, ki nastajajo pri (so) sežigu odpadkov in vsebujejo številne nevarne snovi, so namreč izpostavljeni isti ljudje, ki že nosijo hude zdravstvene posledice industrije azbesta.¹⁵

V naselju Anhovo, 18 kilometrov oddaljenem od Nove Gorice, že skoraj sto let (od leta 1921) stoji tovarna Salonit, ki je več desetletij – vse do zakonske prepovedi leta 1996 – izdelovala azbest-cementne izdelke. Zadnja leta ima Salonit, ki je v italijansko-avstrijski lasti, status sosežigalnice in večino energije za proizvodnjo cementa pridobiva s sežigom odpadkov, povečini uvoženih iz Italije. Spomladi 2019 je podjetje pri Agenciji RS za okolje začelo postopek za povečanje količine odpadkov za sosežig iz 109 na 135 tisoč ton letno (ob oddaji članka ta postopek še ni bil zaključen). Uporaba odpadkov za energente je dobičkonosen posel, saj podjetje za sežig odpadkov dobi plačilo, hkrati pa se mu znižajo stroški drugih energentov. Salonit sosežig izvaja kljub temu, da so se prebivalci občine Kanal ob Soči, v katero sodi Anhovo, leta 2001 na posvetovalnem referendumu o sosežigu odpadkov v Salonitu z veliko večino (78 odstotkov) izrekli proti.

Do pomembnega premika v anhovskem boju je prišlo septembra 2019, ko je Salonit prek odvetnice Nine Zidar Klemenčič zahteval umik študije *Sežiganje odpadkov v cementarnah: primer Salonit Anhovo* s spleta. Študijo je objavilo zasavsko ekološko društvo Eko krog¹⁶ in v njej opozorilo na nedopustno zakonodajo, ki cementarnam, ki sosežigajo odpadke, dopušča višje emisijske mejne vrednosti kot sežigalnicam odpadkov. Posledično so ljudje ob sosežigalnicah bolj izpostavljeni škodljivim snovem v izpustih (Eko krog, 2019).

Eko krog študije ni umaknil s spleta, sta pa sosežig in stanje v Anhovem postala zelo vidni temi v medijih in javnosti. Še več, razkrilo se je, da je Salonit oziroma zanj odvetnica že dlje časa pritiskal na člane Eko Anhovo ter se tako rekoč na vsako njihovo javno izrekanje o okolju v Anhovem odzval z opomini in zahtevki »zaradi posega v osebne pravice« Salonita ter z napovedmi visokih stroškov, če izjav ne prekličejo, se ne opravičijo ali jih

15 Po podatkih Onkološkega inštituta (OI, 2020) je v obdobju 2012–2016 za rakom mezoteliom, ki ga povzroča azbest, v občini Kanal ob Soči, kjer je Anhovo, zbolelo 30 ljudi, kar predstavlja 15 % vseh novih primerov mezotelioma v Sloveniji v tem obdobju – čeprav v občini živi le okoli 0,3 % prebivalcev Slovenije.

16 Eko krog je društvo, ki je po več letih boja leta 2015 uspelo zaustaviti proizvodnjo cementarne Lafarge Trbovlje. Eko krog oziroma eden od njegovih ustanoviteljev Uroš Macerl je aprila 2017 za svoja prizadevanja prejel mednarodno Goldmanovo okoljsko priznanje za Evropo, eno najpomembnejših svetovnih priznanj na področju varstva okolja in narave. Več informacij o društvu je dostopnih na njegovi spletni strani: <https://ekokrog.org/o-drustvu-3/>.

ponovijo. Avtorica članka sem dopise odvetnice zbrala in jih konec leta 2019 predala Komisiji za etična vprašanja Odvetniške zbornice (v času pisanja članka o primeru še ni odločeno). Praksa spominja na t. i. metodo SLAPP (*strategic lawsuit against public participation*), pri kateri tožnikov cilj ni zmaga na sodišču, temveč doseči, da tožena stranka podleže strahu oziroma ustrahovanju pred visokimi pravnimi stroški ali se izčrpa in opusti kritiko.¹⁷

Kakšne izjave je prepovedovala odvetnica, je razvidno iz primera iz leta 2017. Na izjavo članice Eko Anhovo, da gre pri njihovih prizadevanjih v zvezi s čistim okoljem »za boj z mlini na veter«, je odvetnica odgovorila (izsek):

Izjava namiguje na to, da naj bi bila naša stranka neizprosno velika korporacija, ki na plečih prebivalcev kuje svoje dobičke, kar je v celoti neresnično. V konkretnem primeru nikakor ne gre za nikakršen boj z mlini na veter, pač pa za zakonito delovanje naše stranke, s katero se vaše društvo očitno ne strinja.

V dopisu odvetnica zanika izjave še drugega člana Eko Anhovo, v zaključku pa med drugim navede: »Glede na način in težo kršitev so predpostavke za odškodninsko odgovornost v konkretnem primeru nesporno podane« (Dopis, 2017). Takšnih pritiskov k utišanju je bilo v Anhovem v zadnjih letih veliko, deležni so jih bili tudi lokalni zdravniki – zlasti zdravnica Nevenka Mlinar –, ki so opozarjali na podatke svojih ambulant. Salonit je skušal celo doseči, da se pred izjavami usklajujejo, čemur so se zdravniki uprli.

Mlinarjeva je konec leta 2019 sprožila pobudo, ki jo je v dveh mesecih podpisalo kar 593 zdravnikov po vsej Sloveniji in jo je podprla tudi Zdravniška zbornica Slovenije, z dvema ključnima zahtevama odločevalcem na ravni države: da se izenači mejne vrednosti za onesnaževalce za sosežigalnice in sežigalnice ter da je treba pri uvajanju dejavnosti v okolje izhajati iz zdravja ljudi in specifik območij ter dosledno upoštevati previdnostno načelo. Svetniki občine Kanal ob Soči so pod pritiskom lokalnega prebivalstva, ki je pogosto razdvojeno,¹⁸ podali zahtevo za revizijo vseh okoljevarstvenih dovoljenj, izdanih Salonitu.

17 Podoben – in ne osamljen – primer pritiskov na DPRS so ovadbe in prijave inšpekcijskim službam, ki so sledile, ko je DPRS aprila 2018 v spodnjem toku reke Krke, na območju občine Brežice, izvajalo raziskavo ogrožene ribe platnice. DPRS ima za take raziskave posebno dovoljenje Agencije RS za okolje, prijavitelji pa so mu očitali glisiranje in protizakonito lovljenje rib. Postopki, ki so sledili, so za društvo kadrovsko in finančno izčrpavajoči, za energetiko pa le dodaten poskus onemogočanja in »nagajanja«. Glej DPRS, 2019d.

18 Salonit je ključni zaposlovalec v občini (konec leta 2018 je imel v povprečju 212 zaposlenih) in izjemno vpliven akter v lokalnem okolju, o čemer več pišem v nadaljevanju.

Kaj bo z zahtevami naredila nova vlada, ki je nastopila marca 2020, ob nastajanju članka ni jasno, zelo verjetno bodo ostale neuresničene.¹⁹ Kljub temu je ravno po zaslugi anhovskega boja sosežig postal vidna okoljska tema, pojavila se je nova močna civilna iniciativa Šaleško EKO gibanje, ki nasprotuje (so)sežigu odpadkov v TEŠ6, zato bo vsaka vlada prisiljena krepiti dialog o sežigu odpadkov.

Družbena odgovornost podjetij kot šibitev upora in kupovanje miru

Da so finančni vložki v lokalno okolje ključni za doseganje poslovnih ciljev, je podjetjem povsem jasno – panogam, kot je energetika, ki letno operira s skoraj sedmimi milijardami evrov,²⁰ pa je to tudi lahko. Recept? Subvencije in donacije, ki jih javnosti predstavijo kot del družbeno odgovornega ravnanja, čeprav te finančne »drobtinice« vzpostavljajo trajno odvisnost lokalne skupnosti od podjetja, skupnost pa, zlasti v kontekstu poslovnih projektov podjetja, šibijo v uporabi in postavljajo v položaj talca.

Družba HESS, ki upravlja hidroelektrarne na Spodnji Savi, v letnem poročilu 2018 v poglavju Odgovornost do širše družbene skupnosti navaja: »Z donacijami in sponzorstvi pomagamo ohranjati kulturno in tehnično dediščino, obogatiti športno, izobraževalno, glasbeno ter kulturno dogajanje v celotnem Posavju. Na ta način dosegamo svojevrstno povezanost z lokalnim okoljem in dosegamo vzajemne koristi« (HESS, 2018: 63). Široka paleta donacij in sponzorstev energetskih družb je javno dostopna, saj morajo te podatke kot družbe v neposredni ali posredni državni lasti

19 Člani od marca 2020 vladne stranke SDS so v bran Salonitu stopili že 19. februarja 2020, ko je v državnem zboru na temo problematike sežiganja odpadkov v Anhovem potekala skupna seja odborov za zdravstvo ter za infrastrukturo, okolje in prostor. Kljub pozivom zdravnikov, od pulmologov do pediatrov, ter opozorilom na študije v tujini, ki že kažejo negativne vplive sosežigalnic na zdravje okoliških ljudi – zlasti ljudi z že razvitimi boleznimi dihal, ki jih je v Anhovem večina –, je denimo Zvonko Črnač iz SDS dejal: »[I]n po moji oceni, laični oceni, je verjetnost danes, za nastanek raka v okolju Soška dolina ali kjerkoli drugje v Sloveniji, enaka, nič drugačna« (Črnač, 2020). Ob tem gre omeniti, da je predsednik uprave Salonita Julijan Fortunat sodeloval v drugi vladi Janeza Janše; februarja 2012 je prevzel vodenje Direktorata za energijo na Ministrstvu za infrastrukturo in prostor.

20 Podjetja v panogi »oskrba z električno energijo, plinom in paro«, v katero sodijo tudi proizvajalci elektrike, so po podatkih Agencije RS za javnopravne evidence in storitve leta 2018 (za 2019 še ni podatkov) skupaj izkazala 6,88 milijarde evrov prihodkov in 6,77 milijarde evrov odhodkov. Panoga ima najvišjo povprečno plačo v RS; februarja 2020 je povprečna bruto plača v RS po podatkih Statističnega urada RS znašala 1799,66 evra, v omenjeni panogi pa 2537,35 evra.

objavljati.²¹ Veliko razpršitev donacij in sponzorstev uporabljajo vse energetske družbe – razlikujejo se le zneski in prejemniki.

Podjetje HESS je samo leta 2019 razdelilo 117 donacij v skupni vrednosti 73 tisoč evrov in 46 sponzorstev v skupni vrednosti 67 tisoč evrov. Zneska z vidika odhodkov HESS (leta 2018 so bili 15,3 milijona evrov) nista visoka, sta pa za večino prejemnikov življenjskega pomena. Donacije (kar dve tretjini jih znaša od 100 do 350 evrov) vsako leto namenijo številnim lokalnim društvom, klubom in zvezam – od pevskih, športnih, upokojenskih, turističnih, planinskih, lovskih in gasilskih do strokovnih; donira tudi šolam, vrtcem in drugim institucijam, subvencije pa namenja predvsem športnim klubom.

Med prejemniki so pri vseh energetskih družbah tudi taki, katerih dejavnost in interesi so – ali pa bi morali biti – v koliziji z interesi in projekti energetskih podjetij. Problematična so zlasti razna formalno okoljevarstvena društva in mediji (o teh več v nadaljevanju), čeprav gre za nizke posamične zneske donacij in sponzorstev (do 5000 evrov). Pri HESS gre omeniti donacije DEZ – Dolenjskemu ekološkemu zavodu²² – ter sponzorstvo Slovenskemu društvu za zaščito voda in Ribiški zvezi Slovenije.²³ Pri družbi Dravske elektrarne Maribor, ki je del druge velike državne energetske skupine HSE ter je zgolj v letih 2018 in 2019 razdelila skoraj pol milijona evrov donacij in sponzorstev, gre izpostaviti donacije lastnemu sindikatu, lokalnim ribiškim družinam (RD Radlje ob Dravi in RD Paloma Mura Slatki Vrh) in Zvezi ekoloških gibanj Slovenije.²⁴

Da ni nič zastoj ali kako sponzorji in donatorji »uporabljajo« finančno odvisna društva, kažejo naslednji primeri. V regionalnem posavskem mediju Posavski obzornik je bil maja 2019 objavljen promocijski članek HESS z naslovom *Ribiške steze – pridobitev za ribe in ribiče*, v katerem so v zagovor

21 Podlaga za objavo je 11. odstavek 10.a člena Zakona o dostopu do informacij javnega značaja (Uradni list RS, št. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo, 117/06 – ZDavP-2, 23/14, 50/14, 19/15 – odl. US, 102/15 in 7/18), ki pravi: »Poslovni subjekt pod prevladujočim vplivom oseb javnega prava posreduje v svetovni splet, preko objave na svojih spletnih straneh, informacije javnega značaja iz prvega odstavka 6.a člena tega zakona, ki se nanašajo na donatorske, sponzorske, svetovalne in druge avtorske ali druge intelektualne storitve, v roku petih dni od sklenitve posla.«

22 Kot zanimivost: Dolenjski ekološki zavod (DEZ), katerega ustanovitelj je bivši kandidat SDS za župana Trebnjega, na uvodni spletni strani www.dez.si promovira projekte HESS, denimo z novico *Hidroelektrarne na Spodnji Savi, HESS, primeri dobre ekološke in okoljske prakse*, ki vsebuje povezave na spletno stran HESS (DEZ, 2020). Leta 2019 je DEZ dobil 1000 evrov donacije od HESS, leta 2020 do 13. maja pa 1.500 evrov. Med donatorji DEZ je tudi Gen energija.

23 Energetska družba HESS je leta 2019 Slovenskemu društvu za zaščito voda namenila sponzorstvo v višini 1000 evrov, Ribiški zvezi Slovenije pa 2000 evrov.

24 Leta 2019 je DEM Sindikatu DEM namenila donacijo 5.000 evrov, RD Radlje ob Dravi in RD Mura Paloma pa donaciji 5.000 evrov oziroma 2.500 evrov. Zvezi ekoloških gibanj Slovenije je leta 2018 donirala 500 evrov.

umetno ustvarjenim obvodom za prehod rib ob hidroelektrarnah govorili vodilni treh lokalnih ribiških družin, RD Sevnica, Brestanica – Krško in Brežice.²⁵ Podatki baze Erar, ki razkriva porabo javnega denarja v RS (baza je dostopna na povezavi: <https://erar.si/>), kažejo, da je družba HESS omenjenim trem ribiškim družinam od novembra 2014 do maja 2020 nakazala dobrih 92 tisoč evrov.

Jedrna družba Skupine Gen, Gen Energija, je v letih 2018 in 2019 več kot 30.400 evrov sponzorstev namenila lobistično-interesni organizaciji Gospodarska zbornica Slovenije (GZS). Zato ne preseneča sporočilo GZS iz marca 2020, v katerem hvali svoje lobistične uspehe pri pripravi ključnega strateškega dokumenta države na energetske-podnebnem področju NEPN. Pod prvo točko so v GZS izpostavili:

Dosegli smo: vključitev izrabe vodnih virov že v prvem desetletju do leta 2030, saj se je v NEPN ponovno odprla možnost izgradnje hidroelektrarn na Srednji Savi, konkretno HE Trbovlje in HE Suhadol in dokončanje HE Mokrice kot zadnje HE na Spodnji Savi na meji s Hrvaško (GZS, 2020).

Tudi anhovski Salonit v korporativnem glasilu zaposlene, občane in občinsko vodstvo redno opominja na svojo vlogo in njihovo finančno odvisnost (glej sliko 1). Z vidika okoliščin je bil množični protest lokalnega prebivalstva proti sežiganju odpadkov februarja 2020 velik korak naprej.

25 V DPRS so opozorili na zavajanje s tovrstnimi oglasi: »Naklonjenost ribiških družin ob Savi nad posegi v prostotekočo reko in naravo, je milorečeno nenavadna. In sicer zaradi mnogih primerov, ki potrjujejo negativne učinke HE in jezov na ribe in ki so jih izkusile in jih doživljajo sestrške ribiške družine iz občin ob reki Dravi, ki je prepredena s HE. Zgovoren primer je zveza ribiških družin Maribor, ki je pred nekaj leti prek odškodninske tožbe zahtevala od družbe Dravske elektrarne Maribor (DEM), ki upravlja HE na Dravi, 327 tisoč evrov odškodnine zaradi množičnega pogina rib aprila 2013 pri jezu v Melju.« V DPRS so še navedli, da je popolnoma zavajajoče trditi, da ribja steza deluje brez izvajanja monitoringa rib. Glej DPRS, 2019e.

Neposredni finančni prispevek občini in dejavnostim: 1 milijon EUR letno

Peter Korenjsak – Salonit Anhovo

Salonit Anhovo že skoraj 100 let proizvaja cement v Občini Kanal ob Soči. Ob tem je močno povezan s prebivalci in tudi s skupnostjo. Skozi zgodovino so se podjetje in z njim tudi prebivalci soočili z vzponi in padci. V tako dolgi zgodovini se z njimi sooči tako vsak posameznik kot tudi podjetje ali skupnost.

Pomembno je, da se iz zgodovinskih dogodkov naučimo, kako biti boljši danes in kako biti še boljši v prihodnje. Z jasno strategijo in z njenim izpolnjevanjem je to tudi mogoče. Uprava Salonita Anhovo je skupaj s sedanjimi lastniki izbrala za temelj trajnostni razvoj, ki temelji na treh stebrih. Podjetje mora biti najprej **gospodarsko uspešno**, da lahko zagotavlja zaposlenim plače, da lahko izpolnjuje svoje zakonodajne obveznosti ter da lahko investira. V našem primeru sledi **okoljska odgovornost**. Poleg polnega spoštovanja zakonodaje stalno investiramo v najboljše razpoložljive tehnologije in prav vse meritve jasno kažejo trend bistvenega zmanjševanja vplivov na okolje. Eden izmed treh stebrov je **družbena odgovornost** – ta se začne pri zaposlenih, kjer sta pomembna zdravje in varnost na delovnem mestu; nadaljuje se pri poslovnih partnerjih in skupnosti, iz katere prihajajo zaposleni in v kateri deluje podjetje. Centemata ustvari tudi šest posrednih delovnih mest na eno zaposlitev.

Družbena odgovornost je tesno prepletena s gospodarsko in okoljsko odgovornostjo. Sma del skupnosti, v kateri imamo dejavnost. Zato je pomembno, da svoje načrte predstavljamo

in da transparentno objavljamo okoljske podatke. Tudi pri objavi okoljskih podatkov postavljamo standarde. Sma med rednimi industrijskimi podjetji, ki imajo tako pregledno objavljene podatke. Poleg tega izvajamo vrsto meritev in raziskav, ki niso zakonsko predpisane, ter s tem ustvarjamo eno najobširnejših baz podatkov.

Prispevek v občinski proračun: nekaj manj kot 600.000 EUR

Del gospodarske in družbene odgovornosti pa je tudi izpolnjevanje zakonskih obvez do občine. V občinski proračun letno prispevamo nekaj manj kot 600.000 EUR. V ta znesek so vključeni dohodnina zaposlenih, koncesijske dajatve ter nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča.

Letno okrog 400.000 EUR prispevkov za skupnost

Poleg neposrednih prispevkov občini skrbimo tudi za brezplačno distribucijo vode za prebivalce občine Kanal ob Soči iz vodarnice Modile. Z neposrednimi prispevki skrbimo tudi za sponzoriranje in donacije. Tako podpiramo vrsto dejavnosti in društev, v katerih so aktivni tudi naši sodelavci. Med njimi so številna športna in kulturna društva, društva upokoencev, društva bolnikov in mnoga druga. Tako prispevamo tudi k kakovosti in raznolikosti divjega.

Izbrali smo le nekaj takih, s katerimi sodelujemo praktično na letni ravni. Med športnimi društvi podpiramo Odbojarski klub Salonit Anhovo, Športni twirling klub Deskle, Odbojarski klub Neptun Kanal, Balinarski klub Deskle, Košarkarski klub Tolmin. Med kulturnimi Prosvetno društvo Soča Kanal, Gledališko društvo Kontrada Kanal, Kulturno društvo Folklorna skupina Kai nad Kanalom in KD Svoboda Deskle. Vsako leto podpiramo tudi Turistično društvo Kanal pri Skokih z mosta. Podpiramo tudi aktivnosti Društva upokoencev Kanal in Društva obolelih zaradi sobesta. Pomembni so tudi naši prispevki šolam in vrtcem v občini.

Odhovemo se tudi na vrsto prošelj krajevnih skupnosti ali občine pri pomoči z našimi proizvodi. Veliko je cest, podpornih zidov in drugih objektov, ki so bili zgrajeni s pomočjo naših izdelkov in prispevkov. Na letni ravni zato s seštevkam še vseh ostalih podpornih aktivnosti presežemo 1 milijon EUR za lokalno skupnost.

Slika 1: Salonitovo glasilo (posnetek s spletne strani www.salonit.si).

Financiranje lobistov in medijev

Energetika si z donacijami in sponzorstvi ne kupuje miru zgolj v lokalnem okolju, enak vzvod z enakim ciljem, to je vzpostavljanje in izkoriščanje finančne odvisnosti, uporablja za medije, lokalne in nacionalne. Ta sprega energetike – ali katerekoli panoge, ki ima veliko denarja in velike interese – je posebej problematična z vidika širših posledic za družbo. Navajam nekaj primerov.

Tabela 1: Sponzorstva, donacije ter plačila za intelektualne in sorodne storitve,²⁶ ki so jih izbrane energetske družbe namenile medijem od leta 2018 do 13. maja 2020:

Dravske elektrarne Maribor		
Radio tednik Ptuj	Sponzorska pogodba, november 2018	2.000 EUR
	Sponzorska pogodba, avgust 2019	1.000 EUR
	Sponzorska pogodba, november 2019	3.000 EUR
Radio City, Maribor	Donacija, januar 2018	1.000 EUR
GEN energija		
Televizija Novo mesto	Sponzorska pogodba, december 2018	3.500 EUR
	Sponzorska pogodba, januar 2019	2.000 EUR
	Sponzorska pogodba, december 2019	3.000 EUR
Dolenjski list, Novo mesto	Sponzorska pogodba, april 2020	1.500 EUR
Montel Energetika.Net, Lukovica	Sponzorska pogodba, september 2018	1.100 EUR
	Sponzorska pogodba, februar 2019	2.200 EUR
	Sponzorska pogodba, november 2019	1.100 EUR
Dnevnik, Ljubljana	Sponzorska pogodba, avgust 2018	1.600 EUR
	Sponzorska pogodba, marec 2018	1.200 EUR
	Sponzorska pogodba, marec 2019	7.000 EUR

²⁶ Glej opombo 8. V tabeli so zajeti podatki, objavljeni na spletnih straneh družb.

Časnik Finance, Ljubljana	Sponzorska pogodba, april 2018	5.600 EUR
	Sponzorska pogodba, marec 2019	13.050 EUR
	Sponzorska pogodba, april 2019	4.000 EUR
	Sponzorska pogodba, november 2019	5.000 EUR
	Sponzorska pogodba, april 2020	7.500 EUR
Alpe Adria Zeleni val, Grosuplje	Sponzorska pogodba, april 2018	3.000 EUR
DELO, Ljubljana	Sponzorska pogodba, januar 2018	2.000 EUR
Hidroelektrarne na Spodnji Savi (HESS)		
Televizija Novo mesto	Sponzorska pogodba, december 2019	3.000 EUR
Časnik Finance, Ljubljana	Druga intelektualna storitev, februar 2018	668 EUR
	Druga intelektualna storitev, marec 2019	668 EUR
	Druga intelektualna storitev, marec 2019	330 EUR
	Druga intelektualna storitev, januar 2020	704 EUR
Montel Energetika.Net, Lukovica	Druga intelektualna storitev, marec 2019	480 EUR
FIT Media	Druga intelektualna storitev, marec 2019	140 EUR
ELES		
DELO, Ljubljana	Donatorska pogodba, maj 2019	1.000 EUR
	Sponzorska pogodba, december 2018	3.000 EUR
Časnik Finance, Ljubljana	Sponzorski pogodbi, januar 2020	25.700 EUR
	Sponzorska pogodba, april 2019	8.000 EUR
	Pogodba o podporništvu, marec 2019	17.700 EUR
	Pogodba o sodelovanju, junij 2018	2.500 EUR
	Pogodba o podporništvu projekta »okolje in energija«, marec 2018	17.000 EUR
	Sponzorska pogodba, januar 2018	8.000 EUR

Tabela zajema ozek segment finančne naveze med energetiko in mediji. S sponzorstvi skupnih dogodkov energetika utrjuje odnose z uredniki in novinarji, za medije, ki jim zadnja leta padajo prihodki, pa so sponzorska sredstva vse pomembnejša. Celotna nakazila med energetiko in mediji

(tudi oglaševanje, naročnine) sicer razkriva baza Erar, v nadaljevanju navajam le nekaj primerov.

Primer ena. Časnik Finance, specializiran za poslovne novice, je v dobrih petih letih od izbranih energetskih podjetij prejel več kot 397 tisoč evrov. Časnik organizira na primer letno konferenco Dnevi energetikov, ki jo sponzorira energetika in osvetljuje načrte energetike, na njej pa vsebinsko sodeluje urednik Financ, ki dnevno pripravlja vsebine, povezane z okoljem in energijo.

Tabela 2: Nakazila energetskih podjetij (izbor) časniku Finance, oktober 2014 – 13. maj 2020:

ELES, sistemski operater	158.332 EUR
GEN energija	94.071 EUR
E3, energetika, ekologija, ekonomija	34.220 EUR
Holding Slovenske elektrarne	28.670 EUR
Energetika Ljubljana	27.989 EUR
BORZEN, organizator trga z el. energijo	18.389 EUR
SODO, sistemski operater	13.566 EUR
Savske elektrarne Ljubljana	8.572 EUR
Dravske elektrarne Maribor	7.126 EUR
Hidroelektrarne na Spodnji Savi	6.644 EUR

Primer dva. Že omenjeni Posavski obzornik brezplačno prejme več kot 26.500 gospodinjstev v občinah Brežice, Kostanjevica na Krki, Krško, Sevnica, Radeče in Bistrica ob Sotli. Izdajatelj časopisa in upravitelj e-portala je zasebni Zavod Neviodunum, ki so mu družbe Skupine Gen (HESS, GEN energija, Termoelektrarna Brestanica) od oktobra 2014 do 13. maja 2020 nakazale več kot 226 tisoč evrov. Sorodno, do energetike praviloma nekritično poročanje goji regionalni Vaš kanal, katerega producent Televizija Novo mesto je od januarja 2015 do 13. maja 2020 prejela 44 tisoč evrov nakazil GEN energije in HESS.

Primer tri. Energetika (si) vzdržuje medije tipa Energetika.net, katerega izdajatelj je podjetje Montel Energetika.net. Po podatkih Erarja je podjetje od leta 2010 do 13. maja 2020 prejelo več kot 690 tisoč evrov nakazil subjektov javnega prava, večinoma energetskih družb.

Primer štiri. Poseben primer je največji tiskani časnik Delo. Podatki baze Erar kažejo, da državna energetika pri Delu nikakor ni prevladujoč financer, je pa dejstvo, da je njegov lastnik, skupina Kolektor Stojana Petriča, pomemben igralec v gradbeno-energetski branži, ki proizvaja opremo za hidroelektrarne in jih gradi (na primer HE Brežice). V zadnjih mesecih je v Delu opazna pojavnost člankov, ki podpirajo izgradnjo hidroelektrarn, nji-

hovi avtorji pa prihajajo iz energetske branže. Zgolj v prvem tednu marca 2020 sta bila objavljena dva obsežna mnenjska članka avtorjev iz energetike, ki podpirata izgradnjo hidroelektrarn (*Akumulacije blažijo posledice podnebni sprememb*, 5. marec 2020, avtor Andrej Širca iz družbe IBE; *Zakaj negativen odnos do hidroelektrarn v predlogu nacionalnega načrta?*, 7. marec 2020, avtor Mitja Dušak iz družbe Savske elektrarne). Na Delu so prikaza nasprotnih dejstev, ki ju je poslal DPRS, kot že nekajkrat prej zavrnil²⁷, nato pa so na vztrajanje le objavili nekoliko predelan »odgovor« predsednice DPRS na Dušakov članek pod naslovom *Zvezdogled, sulec in lipan ne morejo živeti v akumulacijskem jezeru* (18. april 2020). Da je uredniška politika Dela pri vprašanju hidroelektrarn usklajena s poslovnimi interesi lastnika, bi bilo tvegano napisati. Kot zanimivost: HESS je oba omenjena članka iz Dela povzel na vstopni strani svoje spletne strani, kar je zgovorno samo po sebi.

Najemanje piarovsko-lobističnih podjetij in skupni projekti z državnimi institucijami

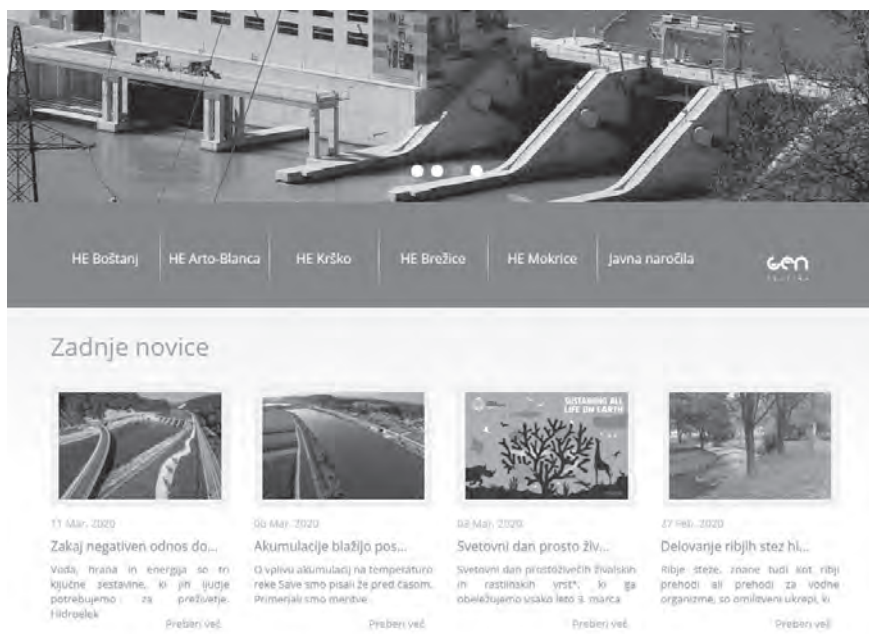
Energetika za uveljavljanje svojih investicijskih ciljev angažira tudi številna podjetja, ki skrbijo za piar, izstopa zlasti Stratkom. Po podatkih baze Erar je to podjetje, ki je v solasti lobista Francija Zavrla in Dejana Verčiča²⁸ ter opravlja ali je opravljal storitve »strateškega komuniciranja« za štiri državne energetske družbe (glej tabelo 3). Holding Slovenske elektrarne je zadnjo pogodbo s Stratkomom podpisal novembra 2019 in do oktobra 2020 predvideva izplačilo 33.600 evrov.

Tabela 3: Realizirana nakazila Stratkomu

Holding Slovenske elektrarne	68.856 EUR (november 2018 – februar 2020)
ELES	62.220 EUR (september 2018 – januar 2020)
Dravske elektrarne Maribor	53.924 EUR (december 2018 – januar 2020)
Hidroelektrarne na Spodnji Savi (HESS)	18.300 EUR (januar 2019 – junij 2019)

²⁷ Delo denimo ni želelo objaviti odziva DPRS na uredniški komentar v Delu 2. 6. 2019 z naslovom *Ali lahko varujemo okolje in smo obenem energetske samooskrbni?* V komentarju je takratni odgovorni urednik Dela pisal o odpravi okoljevarstvenega soglasja za izgradnjo HE Mokrice in dogajanje, ki je bilo posledica ravsodbe upravnega sodišča, poimenoval »zgodbica iz knjige Bajk in povesti o Slovencih«, navedel pa je tudi več netočnosti. DPRS je v odgovoru opozorilo, da bi bilo higienično, da urednik razkrije morebitni interes, ki ga ima pri konkretnem poslu lastnik Dela Kolektor. Celotno besedilo DPRS je dostopno na DPRS, 2019b.

²⁸ Je profesor na ljubljanski Fakulteti za družbene vede, na Katedri za tržno komuniciranje in odnose z javnostmi.

Slika 2: Posnetek uvodne strani družbe HESS, kjer povzema članka iz Dela, 15. mar. 2020.

Najem Stratkoma je dokaz, tudi simboličen, moči državne energetike, da si lahko privoščijo najem Stratkoma – poleg kitajskega tehnološkega velikana Huawei, ki ga je spomladi 2019 angažiral za uresničitev svojih interesov v Sloveniji (mediji izpostavljajo zlasti 5G).

Omeniti gre še eno problematično, a pri nas pogosto prakso, in sicer različna sodelovanja državnih institucij z investitorji v energetske objekte. Primer »sodelovanja« je knjiga *Spodnja Sava – vzor načrtovanja in urejanja*, ki jo je konec leta 2019 izdala investicijska družba Infra, ki skrbi za gradnjo savskih elektrarn. Predgovor h knjigi je napisal direktor Zavoda RS za varstvo narave Hrvoje Teo Oršanič. Knjiga je nastala v času, ko je na ARSO odprt postopek pridobivanja okoljevarstvenega soglasja za HE Mokrice, v katerega sta vpeta tako zavod kot Infra, seveda z različnim poslanstvom. Zavod se je tudi povsem nekritično odzval na zakonodajo, uveljavljeno maja 2020,²⁹ ki je omejila okoljevarstvene in naravovarstvene organizacije ter posledično ošibila varstvo narave, češ da ne posega neposredno na področje dela zavoda (Kutin Lednik, 2020). V sporočilu za javnost z dne 14. maja 2020 z naslovom *Narava nas vse kliče na pomoč* pa so v zavodu uvodoma

²⁹ Glej opombo 12.

zapisali, da »(n)arava ne pozna nobenih meja in ni last naravovarstvenikov – ne poklicnih, ne ljubiteljskih« (Zavod RS za varstvo narave, 2020).

Sklepna misel

Narava nas vse kliče na pomoč.

Literatura:

- Černač, Zvonko (2020): *Zapis seje Odbora za zdravstvo in Odbora za infrastrukturo, okolje in prostor*, 20. februar. Dostopno na: <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidencaMandat=VIII&type=magdt&uid=205CC5B27C831E7EC125851B0043202C> (5. maj 2020).
- DEZ (2020): *Hidroelektrarne na Spodnji Savi, HESS, primeri dobre ekološke in okoljske prakse*, Dolenjski ekološki zavod (DEZ). Dostopno na: www.dez.si (13. maj 2020).
- Dopisi (2017): *Uradni dopisi, ki so jih v zadnjih letih prejeli člani društva Eko Anhovo od odvetniške pisarne, ki jo je najel Salonit*. Osebni arhiv avtorice članka.
- DPRS (2019a): Za medije: sodba v imenu ljudstva za HE Mokrtice. *DPRS*, 24. april. Dostopno na: <http://www.dprs.si/sl/158-izjava-za-m-sodba-v-imenu-ljudstva-za-he-mokrice.html> (22. maj 2020).
- DPRS (2019b): Odziv DPRS na članek v Delu. *DPRS*, 3. junij. Dostopno na: <http://www.dprs.si/sl/162-odziv-dprs-na-clanek-v-delu.html> (22. maj 2020).
- DPRS (2019c): Odgovor na članek – Posavski obzornik. *DPRS*, 14. junij. Dostopno na: <http://www.dprs.si/sl/175-odgovor-na-clanek-posavski-obzornik.html> (5. maj 2020).
- DPRS (2019d). Inšpekcije: raziskava rib je glisiranje in ribolov. *DPRS*, 25. julij. Dostopno na: <http://www.dprs.si/sl/181-inspekcije-ko-monitoring-rib-postane-glisiranje-i.html> (22. maj 2020).
- DPRS (2019e): Ribiške družine svariijo pred gradnjo HE Sava. *DPRS*, 6. november. Dostopno na: <http://www.dprs.si/sl/178-ribiske-druzine-svariijo-pred-gradnjo-he.html> (22. maj 2020).
- Eko krog (2019): *Sežiganje odpadkov v cementarnah; primer Salonit Anhovo*. Dostopno na: <https://ekokrog.org/wp-content/uploads/2019/07/Salonit-Anhovo-Primer-FNL.pdf> (5. maj 2020).
- Elektroinštitut Milan Vidmar, Zavita in Stritih (2020): *Okoljsko poročilo po javni razgrnitvi: Tehnična podpora za celovito presojo vplivov na okolje za Celoviti*

nacionalni energetska in podnebni načrt Republike Slovenije, 19. februar. Dostopno na: https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/cpvo/op_nepn_final_feb-2020.pdf (5. maj 2020).

GZS (2020): *GZS uspela s ključnimi predlogi dopolnitev NEPN-a*. Sporočilo za javnost, 2. marec. Dostopno na: <https://www.gzs.si/mediji/Novice/ArticleId/74408/gzs-uspela-s-kljucnimi-predlogi-dopolnitev-nepn-a> (5. maj 2020).

HESS (2018): *Letno poročilo družbe HESS, d.o.o. in Skupine HESS za leto 2018*. Dostopno na: <http://www.he-ss.si/pdf/letna-porocila/letno-porocilo-hess-2018.pdf> (5. maj 2020).

HESS (2019): Hidroelektrarne so odgovor na podnebne spremembe. *Posavski obzornik*, 16. maj.

HSE (2011): *Podpisana družbena pogodba o gradnji HE na Srednji Savi*. Sporočilo za javnost, 25. november. Dostopno na: <https://www.hse.si/sl/podpisana-druzbena-pogodba-o-gradnji-he-na-srednji-savi/> (13. maj 2020).

Jovanović, Svetlana (2019): NGOs Call for Designation of No-Go Zones for Construction of Hydropower Plants. *Balkangreenenergynews.com*, 27. marec. Dostopno na: <https://balkangreenenergynews.com/ngos-call-for-designation-of-no-go-zones-for-construction-of-hydropower-plants/> (13. maj 2020).

Koalicijska pogodba (2020): *Koalicijska pogodba o sodelovanju v vladi 2020–2022*, februar 2020. Dostopno na: <https://www.docdroid.net/gW0xYGD/scan-koal-pog-mladina.pdf> (5. maj 2020).

KPK (2020): *Rahljanje postopkov pridobivanja gradbenih dovoljenj in zaostritev pogojev sodelovanja nevladnih organizacij povečuje nastanek tveganj za korupcijo in kršitve integritete*, 4. maj. Dostopno na: <https://www.kpk-rs.si/2020/05/04/rahljanje-postopkov-pridobivanja-gradbenih-dovoljenj-in-zaostritev-pogojev-sodelovanja-nevladnih-organizacij-v-teh-postopkih-povecuje-nastanek-tveganj-za-korupcijo-in-krsitve-integritete/> (13. maj 2020).

Kutin Lednik, Andreja (2020): Gradbeno-rušilni okoljski načrti. *Večer*, 11. maj. Dostopno na: <https://www.vecer.com/gradbeno-rusilni-okoljski-nacrti-10168338> (15. maj 2020).

MOP (2019): *Odločitve 46. redne seje Vlade RS s področja Ministrstva za okolje in prostor (MOP)*, 3. oktober. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2019-10-03-odlocitve-46-redne-seje-vlade-rs-s-podrocja-mop/> (5. maj 2020).

OI, Onkološki inštitut (2020): *Pojavljanje raka v občini Kanal ob Soči*, 13. februar. Dostopno na: <https://www.onko-i.si/onkoloski-institut/medijsko-sredisce/novice/novica/pojavljanje-raka-v-obcini-kanal-ob-soci> (5. maj 2020).

Pesek, Rosvita (2019): Gradnja zadnje hidroelektrarne na Savi. *Odmevi RTV Slo*, video, 4. maj. Dostopno na: https://4d.rtvlo.si/arhiv/odmevi/174612042?fbclid=IwAR1jv1Xn2gY5TWq2GCxAW404GCtBo6y4_Qo03nNjJh-So21DysdnIMPG-B4 (5. maj 2020).

SOZ (2019): Razsodba Oglavevskega razsodišča št. 341. *Slovenska oglaševalska*

- zbornica (SOZ)*, 17. marec. Dostopno na: http://www.soz.si/oglasevalsko_razsodisce/arhiv-razsodb/razsodba_oglasevalskega_razsodisca_st_341_11_7_27_8_2019 (5. maj 2020).
- Šarec, Marjan (2019): *Seja Državnega zbora*, 17. junij, čistopis. Dostopno na: <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VIII&type=sz&uid=E22ECAC0EF4454FCC125842D003D8114> (5. maj 2020).
- Šelek, Marija (2019): Nevarni boj za naše reke. *Zarja*, 29. januar. Dostopno na: <https://revijazarja.si/clanek/odklenjeno/5c4f1f55b95d4/nevarni-boj-za-nase-reke> (5. maj 2020).
- Uradni list (2020): *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP-A)*, 30. april. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2020-01-0901/zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-interventnih-ukrepih-za-zajezitev-epidemije-covid-19-in-omilitev-njenih-posledic-za-drzavljanee-in-gospodarstvo-ziuzeop-a> (13. maj 2020).
- Vlada RS (2019): 33. redna seja Vlade RS, Ustavitev priprave DPN za območje HE Hrustje-Mota na Muri, 30. maj. Dostopno na: <http://www.moja-mura.si/wp-content/uploads/2020/05/sevl33.pdf> (13. maj 2020).
- Vlada RS (2020): *NEPN 5.0: Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt Republike Slovenije (NEPN) – (verzija 5.0)*, 28. februar. Dostopno na: https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf (5. maj 2020).
- Weiser, Matt (2016): The Hydropower Paradox: is this Energy as Clean as it Seems? *Guardian*, 6. november. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2016/nov/06/hydropower-hydroelectricity-methane-clean-climate-change-study> (13. maj 2020).
- Zavod RS za varstvo narave (2020): Narava nas vse kliče na pomoč. *Zavod RS za varstvo narave*, 14. maj. Dostopno na: <https://zrsvn-varstvonarave.si/narava-nas-vse-klice-na-pomoc/#> (15. maj 2020).
- Zore, Janoš (2014): Bazen bo dvakrat večji od Blejskega jezera. *Delo*, 25. april. Dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/bazen-bo-dvakrat-vecji-od-blejskega-jezera.html> (5. maj 2020).